SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIEÄMBETET

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande

Datum 2016-03-14
Dnr 1.1.4-3787-2015

Ert 2015-11-26
Er Ku2015/02515/KL

Yttrande över betänkandet *Ny museipolitik* – Museiutredningen 2014/15 (SOU 2015:89)

Kulturdepartementet har begärt Riksantikvarieämbetets yttrande över betänkandet *Ny museipolitik* – Museiutredningen 2014/15 (SOU 2015:89) som härmed överlämnas. I de fall Riksantikvarieämbetet inte uttrycker eller tillstyrker utredningens förslag i detta remissvar så har myndigheten ingen åsikt i frågan.

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet instämmer i utredningens generella problembild. Myndigheten inser det stora symbolvärde som ligger i en museilag och håller med om att museifrågorna bör samlas. Dock anser Riksantikvarieämbetet att museifrågorna bör föras till en redan existerande myndighet. Det främsta skälet för detta är effektivitet samt att det behövs en större organisatorisk kapacitet för att kunna utföra de föreslagna uppdragen. I sammanhanget kan påpekas att Riksantikvarieämbetet redan bedriver flera av de verksamheter som den nya myndigheten föreslås utföra.

Problembilden

Museisektorn i Sverige saknar idag en samlande och stödjande nationell myndighet. Ansvaret för olika övergripande frågor är fördelat över en rad olika myndigheter. Var och en av dessa hanterar specifika museirelaterade frågor, men ingen har utifrån sina uppdrag möjlighet att skapa en helhetsbild av museifrågorna och kan därför inte heller utgöra samlat stöd för museisektorn.

Museiutredningens bedömning är att det behövs en ny inriktning för den statliga museipolitiken. Bakgrunden anges vara de förväntningar på och förutsättningar för museiverksamheten som samhällsutvecklingen ställer samt ett behov av att samla frågorna som rör museer. Idag saknas möjligheter till stöd i de övergripande museirelaterade frågorna. Det finns därför ett behov av att samla dessa frågor och skapa en helhetsbild för området.

Riksantikvarieämbetet
Storgatan 41
Box 5405
114 84 Stockholm
Tel 08-5191 8000
E-post registrator@raa.se
Hemsida www.raa.se
Org.nr 202100-1090
Plusgiro 599 94-4
Bankgiro 5052-3620

Museifrågorna har utretts flera gånger förut. Trots detta har problemen kvarstått, så som utredningens genomgång visar (*Ny museipolitik* Museiutredningen 2014/15 kapitel 4–9). Det är viktigt att det tydliggörs vad som är statens roll inom museifältet.

Förslaget om museilag

Riksantikvarieämbetet inser det stora symbolvärde som ligger i en museilag och det synliggörande en lag skulle kunna innebära för museisektorn. Vidare inser Riksantikvarieämbetet de utmaningar som museer kan stå inför där en sådan lag kan vara till stöd. Det är positivt att museernas självständiga ställning som kunskapsinstitutioner betonas i förslaget. Positivt är också det stora ansvar för den egna verksamheten som blir resultatet av tydligare övergripande principer kombinerat med mindre detaljstyrning.

Utöver detta vill Riksantikvarieämbetet kommentera ett antal enskilda delar/förslag i utredningen.

Aktiv samlingsförvaltning 10.3.6

Det är rimligt att museerna får möjlighet att gallra och avyttra inventarier ur museisamlingarna. Bedömningen gäller även fyndfördelat arkeologiskt material. Utredningens förslag ligger i linje med det regeringsuppdrag avseende arkeologiskt fyndmaterial som Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer avrapporterade 2015 (*Utvecklad och mer effektiv hantering av fynd från arkeologiska undersökningar – återrapportering av regeringsuppdrag* 2015). Myndigheten vill dock påpeka vikten av att gallring sker utifrån en kontrollerad process och fastställd policy.

Kunskapsuppbyggnad av hög kvalitet 10.3.5

Museerna föreslås bli starkare i sin roll att bidra till forskning och annan kunskapsuppbyggnad inom sina ämnesområden. För att underlätta och stärka framväxten av denna nya roll bör dock även infrastrukturen för den vetenskapliga informationsförsörjningen som finns på området uppmärksammas och stärkas. Detta kan exempelvis gälla informationsförsörjningen av analogt och digitalt arkiv- och biblioteksmaterial.

Samverkan 10.3.8

Utredningen föreslår utökade möjligheter till samverkan, bland annat avseende utlån över kommungränserna. Riksantikvarieämbetet ställer sig positivt till detta men vill samtidigt påpeka att det kan finnas ytterligare behov av samverkan över kommungränserna som idag hindras av lokaliseringsprincipen. Det kan exempelvis handla om specialistkompetens och speciell utrustning.

Förslaget om museimyndighet

Museisektorn saknar en nationell samlande och stödjande myndighet. De museirelaterade frågorna är fördelade på ett stort antal myndigheter. Detta innebär att ingen myndighet har möjlighet att bygga upp någon kompetens utanför just den museirelaterade fråga som den hanterar. Inte heller ansvarar någon för uppföljning, gemensam utveckling eller kunskapsuppbyggnad på central nivå. Därför saknas en helhetsbild när det gäller museiområdet. Det finns ett behov av en part som kan ha en samlande funktion och fungera som ett stöd.

Museiutredningen föreslår en ny myndighet med uppgift att främja utvecklingen av museiverksamheten i landet. Riksantikvarieämbetet instämmer i att det finns ett behov av att samla museifrågorna hos en nationell myndighet men avstyrker att det sker genom att det skapas en ny myndighet. Riksantikvarieämbetet vill i sammanhanget särskilt peka på effektivitet och samordningsfördelar samt på det digitala fältets förutsättningar. En väl fungerande myndighet behöver en viss organisatorisk kapacitet. Riksantikvarieämbetet bedömer att en myndighet av den storlek som utredningen föreslår inte skulle kunna utföra de tänkta uppgifterna. Det är också tveksamt om den skulle kunna utgöra det samlade stöd som efterfrågas. I stället bör frågorna samlas hos en redan existerande myndighet.

Effektivitetsskäl

Den förslagna nya myndigheten är liten (ca 12–15 personer). Samtidigt föreslås den bedriva en omfattande verksamhet med mycket stor bredd. En så till omfattningen begränsad myndighet kommer att få svårt att samla den breda kompetens som behövs för att hantera det avsedda uppdraget. Den kommer också att vara sårbar och beroende av ett litet antal medarbetare. Vidare kan man utgå ifrån att kostnaderna för administrationen av en liten myndighet är relativt sett höga. Att addera de nya funktionerna till en redan existerande myndighet jämfört med att bilda en ny håller påtagligt nere OH-kostnaderna. Riksantikvarieämbetet

bedömer att de tillförda resurserna sannolikt delvis kan rymmas inom den mottagande myndighetens redan befintliga OH- och stödverksamhet.

Så som utredningens förslag är utformat finns det också risk att det byggs upp parallella kompetenser. Detta gäller exempelvis museistatistiken, som idag hanteras av Myndigheten för kulturanalys. Om regeringen vill göra en förändring bör det beaktas att en myndighet med samlat ansvar för museifrågorna även bör ha ansvar för museistatistiken.

Frågan om risken för parallella kompetenser gäller också system för bidragsfördelning, uppföljning och digitalt stöd. Här kan man fråga sig om det är effektivt att bygga upp nya bidragshanterings-, uppföljnings- eller stödsystem.

Det digitala fältet

Frågan om det digitala fältet kan inte särskiljas från kulturarvsarbetet. Digitalisering inom museisektorn är en lika bred och omfattande fråga som museisektorn i sig. Detta omfattar allt ifrån att tillgängliggöra digitalt till att utveckla nya arenor och roller, nya publika arbetssätt och informationssystem. Genom digitaliseringen kan information från olika institutioner och domäner samordnas för att underlätta olika kunskapsprocesser. Genom ökad tillgänglighet och möjligheter att utveckla inkluderande arbetssätt är det digitala fältet i grunden en demokratifråga.

Utredningen föreslår att den nya museimyndigheten ska stödja digital utveckling och samordning inom museisektorn (10.5.4). Digisam har konstaterat att det endast är en mindre del av kulturarvsinstitutionerna som har resurser och kapacitet för att arbeta med digitalisering på ett effektivt sätt (*Ett digitalare kulturarv 2016*, s. 52). Utredningen har inte beaktat hur mycket resurser som krävs för att ta denna typ av ansvar. Det är mycket kostsamt att utveckla och förvalta digitala system. Av den anledningen ligger det stora fördelar i samordning av de digitala frågorna på museiområdet.

Allt fler museer ansluter sig till något av de större system som hanterar museisamlingar, som Collective Access och MuseumPlus. Detta är positivt men ett fortsatt arbete krävs för att utveckla arbetet.

En fråga som inte beaktas i utredningen är den infrastrukturella, som leveranser till Europeana och samkörning av data gentemot exempelvis de andra större kulturarvsaktörerna som Riksarkivet och Kungliga Biblioteket. Idag är det lågt prioriterat att ansluta sin samling till ett större sammanhang, såsom K-samsök eller Europeana. Med rätt incitament kan detta öka. En infrastruktur rymmer inte bara databaser utan omfattar även bl.a. gemensamma principer och regelverk. En myndighet av den omfattning som utredningen föreslår kommer inte kunna samordna ett mycket stort antal museers behov, stödja museisektorn och samtidigt fungera som part mot Riksarkivet, Riksantikvarieämbetet och Kungliga Biblioteket. Den kan inte heller hålla och utveckla de kompetenser som behövs för att samordna, förvalta och utveckla en digital svensk infrastruktur som del i en europeisk sådan.

Övriga synpunkter på förslaget om en ny museimyndighet

Förslaget om kollegial granskning 10.5.1

Riksantikvarieämbetet har förståelse för behovet av att utveckla kvalitetsdrivande system inom museisektorn. Utredningens argumentation för ett system med kvalitetsgranskning genom kollegial granskning är dock inte tillräckligt underbyggt för att vara övertygande. I utredningen saknas en redovisning av och jämförelse med erfarenheterna av motsvarande system inom universitet och högskolor. I avsaknad av detta är det svårt att ta ställning till förslaget.

Förslaget om ett nytt statsbidrag 10.5.2

Riksantikvarieämbetet ställer sig positivt till att samla ansvaret för att fördela befintliga statsbidrag till de centrala museernas forskning, till arbetslivsmuseer och till försvarshistoriska verksamheter samt till att det inrättas ett nytt statsbidrag för utveckling av samverkan mellan centrala, regionala och lokala museer.

Förslaget om att undanta museibutiker från full kostnadstäckning – Anslag och avgiftsinkomster 10.6.1.

Museibutikerna är en förlängning av verksamheten, inte en separat näring. De är en viktig del av besöket, ibland till och med en förutsättning för att få besökare. Myndigheten delar därför utredningens åsikt att museibutikerna bör undantas från kraven på full kostnadstäckning.

Konsekvenser av att Riksutställningar läggs ner

Riksantikvarieämbetet noterar att det saknas belysning av de regionalpolitiska konsekvenserna av att arbetstillfällen försvinner från Gotland om Riksutställningar läggs ner. Konsekvensen för arbetstillfällena på Gotland bör därför vägas in i den fortsatta beredningen av förslaget.

Riksantikvarieämbetets förslag

Museisektorn har behov av en samlande och stödjande myndighet på nationell nivå, som kan utgöra navet i ett nätverk som verkar utvecklande och samlande för museiområdet. Den behöver dock tillräcklig organisatorisk kapacitet för att kunna erbjuda museisektorn den stabilitet, det stöd och den helhet som efterfrågas. Av den anledningen bör museifrågorna föras till en befintlig myndighet.

Riksantikvarieämbetet är den nationella myndighet som leder och stödjer arbetet med att bevara, använda och utveckla kulturarvet och den enda myndighet som haft bestående och samordnande uppdrag för museiområdet.

När det gäller kulturarv och de digitala frågorna är Riksantikvarieämbetet ledande tillsammans med Riksarkivet och Kungliga biblioteket. I dagsläget saknar museisektorn motsvarande övergripande nationella nivå. Därmed saknar museisektorn också möjligheter till helhetsgrepp när det gäller de digitala frågorna. Riksantikvarieämbetet har en betydande kompetens och erfarenhet när det gäller det digitala fältet inom kulturmiljöområdet och även en väl utbyggd organisation för detta. Bland annat förvaltar och utvecklar myndigheten de nationella databaserna FMIS och bebyggelseregistret samt infrastruktur för K-samsök. Det sistnämnda är det naturliga gränssnittet gentemot Europeana samt mot entreprenörer och museer som drar nytta av aggregeringen av museiinformation. I detta ligger också att Riksantikvarieämbetet – till skillnad mot den nya myndighet som utredningen föreslår – kan ha möjlighet att ta över Digisams funktion.

Att samla den samordnande och stödjande funktionen öppnar för nya möjligheter. Exempelvis skulle Riksantikvarieämbetet tillsammans med museerna kunna utveckla användningen av kulturarvsdata i samhället samt modernisera och utveckla kulturarvsområdets infrastruktur. En annan tänkbar möjlighet är att i samråd med de större museerna utveckla nya gränssnitt gentemot publiken. Nämnas kan också möjligheten att utveckla de infrastrukturella satsningarna

gällande aggregering av kulturarvsinformation och bidra till ökad användning av svensk museiinformation internationellt.

Myndigheten tillhandahåller även en svensk version av den internationella museistandarden Spectrum och ger stöd till museerna. Standardiseringsarbete inom ramen för SIS/CEN pågår redan tillsammans med museerna inom ett flertal områden. Färdiga europeiska standarder finns exempelvis för museimontrar och magasin samt ljussättning av utställningar. Exempel på kommande standarder är säkerhet vid flytt av museiföremål.

Riksantikvarieämbetet har redan idag många av de verksamheter utredningen föreslår att museimyndigheten ska hantera. Exempelvis finns vid Riksantikvarieämbetet ett utbyggt och välfungerande system för bidragsfördelning, stödverksamhet kring bidragsfördelning, kompetens inom konserveringsvetenskap och samlingsförvaltning samt risk- och katastrofberedskap, juristkompetens samt kompetens gällande uppföljning och utvärdering. Vid myndigheten finns också ett välfungerande system för fördelning av medel för forskning och utveckling. Även kulturvårdslaboratoriet är en nationell resurs för museerna.

Därför bör i den fortsatta beredningen övervägas möjligheten att låta Riksantikvarieämbetet hantera de uppgifter som utredningen föreslog för den nya myndigheten.

Detta beslut har fattats av riksantikvarien Lars Amréus efter föredragning av utredaren Anna Lihammer. Även överantikvarien Knut Weibull har varit med om den slutliga handläggningen.

Lars Amréus

Anna Lihammer